

Билјана ВАНКОВСКА

W
Vo vreme na
opština izmama,
ka`uvawet o na
vistinat a st anuva
revolucioneren ~in

W

Xorx ORVEL

ЛУСТРАЦИЈА - А ШТО Е ТОА?

Не, нема зошто да се чувствуваме засрамени ако за прв пат слушаме дека постои нешто што се нарекува "лустрација", и што дури се смета за услов за успешна демократизација. Всушност, значењето на зборот (lustration) тешко ќе го најдат и оние чиј мајчин јазик е англискиот. (Но, верувајте, ним многу помалку им е потребно и да го знаат и да го практикуваат.) Зборот е изведен од латинскиот израз *lustrum*, што означува церемонија на духовно прочистување кај старите Римјани, која ја практикувале на секои пет години. Така, да се лустрира значело да се исчисти куката и крвта од евентуална вина, низ една посебна религиозна церемонија. Но, во поново време лустрацијата најчесто се поврзува со една уникатна практика во посткомунистичките системи (меѓу кои најпознати се оние изведени во Полска и во Чешка), а која има цел да ги изложи пред очите на јавноста сите оние кои соработувале со стариот диктаторски режим (особено, со тајните служби), како и да им се забрани вршење на високи јавни позиции.

Лустрацијата е еден од можните облици на соочување и справување со минатото. Некои од овие пристапи се фокусираат на криминалниот аспект т.е. претпоставуваат изведување пред суд на оние кои се виновни за тортури и за тешки облици на кршења на човековите права. Вториот метод е имотната реституција т.е. справување со неправдите кои се однесуваат на сопственоста. Третиот, и веројатно најконтроверзен начин, е лустрацијата која подразбира скенирање на биографиите на оние кои аспирираат за јавни позиции, а за кои е можно во својот багаж да носат работи кои ги прават недостојни за тоа. Сепак, денес ниту теоретичарите имаат единствено сфаќање за суштината и за формите на лустрацијата ниту, пак, процесот минал без длабоки потреси и контроверзи во земјите кои го искусиле. **ЗА НАС МОЖЕБИ НАЈПОЛЕЗНО БИ БИЛО ОНА СФАЌАЊЕ НА ЛУСТРАЦИЈАТА, КОЕ ПРЕТПОСТАВУВА ИСКЛУЧУВАЊЕ НА ПОЕДИНЦИ ОД ПОЛИТИЧКИОТ ЖИВОТ ИЛИ ИЗРЕКУВАЊЕ СУДСКА КАЗНА ЗА НИВНИТЕ ДЕЛА СТОРЕНИ ВО ПРЕТХОДНИОТ РЕЖИМ.** Согласно ваквото сфаќање, овие поединци, нивните ставови и компетенции, како и мрежата на

солидарност која постои меѓу нив, би можеле да претставуваат закана за функционирањето на новиот демократски режим, доколку им се дозволи да вршат значајни политички, административни или професионални позиции.

Не, немојте ни да се обидуваме да се сетите дали нешто слично е сторено или се планира во Република Македонија! **ПО ПАДОТ НА КОМУНИЗМОТ, ОВДЕ ПРИОРИТЕТОТ НЕ БЕШЕ ГРАДЕЊЕ НА ДЕМОКРАТСКО ОПШТЕСТВО - ТУКУ НА ДРЖАВА! НА КРАЈ, ИЗГЛЕДА ДЕКА ЗАВРШИВМЕ КАКО "БАНАНА РЕПУБЛИКА" КОЈА СЕ УШТЕ ЗАМИСЛУВА ДЕКА Е ВИСТИНСКА ДРЖАВА, А ГЛУМИ И ДЕКА Е ДЕМОКРАТИЈА.** Во најголемиот период на посткомунизмот на власт беа "чудни" елити со уште почудно однесување. Имено, или се работеше за реформирани комунисти или за новокомпонираните антикомунисти и националисти. Лидерите беа две млади и "пргави" момчиња, кои тешко (барем психолошки) можеа да ги персонализираат традициите на кои се повикуваа партиите со кои тие раковоа. Зад името и ликот на триесетгодишниот Црвенковски, на пример, тешко можеа да се залепат некакви гревови од комунизмот.

(ВСУШНОСТ, НИЕ СЕ УШТЕ СМЕ ЕДНА ОД НАЈНОСТАЛГИЧНИТЕ РЕПУБЛИКИ НА БИВШАТА ЈУ, НЕЛИ? МОЖЕБИ НЕ СЕ СЕКАВАМЕ НА НЕКОИ ГРОЗОМОРНИ ЧИНОВИ НА КРШЕЊЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ОД ВРЕМЕТО НА КОМУНИЗМОТ, НО ИСТО ТАКА, НЕМАМЕ НИТУ, ПАК, ПОЗНАТИ ДИСИДЕНТИ! И ТОА Е ЧУДНО, НЕЛИ? СЛАБО ПОМНЕЊЕ, НО И НИКАКВИ ЈУНАЦИ ОД ТОЈ ПЕРИОД!) Истовремено, имавме претседател, кој иако стар комунист сепак беше перцепиран како Татко на нацијата, а меѓународната заедница го третираше како миротворец, и со тоа исклучок од низата лидери во регионот. Георгиевски, пак, е посебен случај: кај него лустрацијата беше применета на специфичен (би рекле, дискретен) начин. По смената на власта во 2002 година, некој (или некои?) му шепнаа дека е подобро да се симне од политичката сцена и доброволно да се откаже од амбициите за лидерство. Барем за одредено време и на експлицитен начин... Конечно, **ПО ОНА ШТО НИ СЕ СЛУЧИ ВО 2001 ГОДИНА, ПО ПОЈАВАТА НА НЕКОИ ДРУГИ "ПРГАВИ МОМЧИЊА", СЕ ПОСТАВУВА ПРАШАЊЕТО СО КОЕ МИНАТО ТРЕБА ДА СЕ СООЧИМЕ: СО ПОСТКОМУНИСТИЧКОТО ИЛИ СО ПОСТКОНФЛИКТНОТО?** Која би била целта и какви средства би се примениле?

Откако најпрво ја партизираа секоја порода од општествениот живот (а за државната администрација и да не зборуваме), нашиве политичари меѓусебно се "лустрираа" цели петнаесеттина години, и тоа низ еден вулгарен облик на чистки, по принципот на чистење од долу кон горе. Но, оние на врвовите никогаш не се допреа меѓу себе, според онаа старата "врана на врана очи не ѝ вади". Се останала на острија реторика, закани и заложби за вла-

деење на правото - колку на јавноста да ѝ се даде впечаток дека нешто навистина се менува.

СО ПОРАНЕШНИТЕ "БОРЦИ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА", ПАК, СЕ СПРАВИВМЕ НА ЕЛЕГАНТЕН НАЧИН - ПРЕКУ ШИРОКА (И ПРАВНО НЕКОНЗИСТЕНТНА) АМНЕСИЈА. Освен тоа, преку нивното трансформирање во политички фактор и влегувањето во коалиционата Влада, ситуацијата тежнее да нè воведо од амнестија кон тотална амнезија. Имено, како поинаку да се сфати тоа што поранешните воени лидери денес се "фактор на мирот и стабилноста", а кога сакаат генералите се претставуваат како воени стратегии, кога сакаат се еколози и љубители на птиците? Зависно од публиката на која треба да ѝ ја изложат својата биографија, тие го "лустрираат" своето минато и го изложуваат на јавно "скенирање" на делчиња, низ познатата салама-тактика. Не дека не знаеме кои се и какви заслуги за народ имаат, ама ете... јавниот имиџ бара и од нив да се просветлуваат...

НЕ ЗНАМ ДАЛИ НЕКОГАШ ЌЕ ИМАМЕ ДЕМОКРАТСКИ КАПАЦИТЕТ ДА СПРОВЕДЕМЕ ЛУСТРАЦИЈА, КОЈА НЕМА ДА БИДЕ КАЗНУВАЊЕ И ОДМАЗДА, ТУКУ ВИСТИНСКО СОЦИЈАЛНО И ЕТИЧКО ПРОЧИСТУВАЊЕ. Уште повеќе се сомневам дека нашиве лидери ќе имаат доблест

да се излустрираат сами себе си и да се повлечат од позициите на кормилото на бродот кој полека тоне. Гарантирам дека оној кој дошол на власт по пат на насилство нема да биде херој да побара прошка за стореното, бидејќи тоа му е единствениот "политички" капитал, со кој грчевито опстојува на власт без оглед колку е некадарен. Зарем има некој толку наивен да верува дека оние кои се збогатиле со грабеж и со корупција ќе имаат желба да спроведат лустрација? **ЗАСЕГА, ЕДИНСТВЕНИОТ ЛУСТРАТОР Е МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА: СВОЕТО СКЕНИРАЊЕ ТАА ГО ПРАВИ ПРЕКУ Т.Н. ЦРНИ ЛИСТИ, НА КОИ ПОНЕКОГАШ ЌЕ СЕ НАЈДЕ И ИМЕТО НА НЕКОЈ "РЕСПЕКТИРАН" ЧЛЕН НА ПАРЛАМЕНТ ИЛИ БИВШ МИНИСТЕР.** Но, нејзиниот двоен аршин и недоследност, овие потези ги прават не само недоволни, туку дури и контрапродуктивни. Понекогаш дури се чини дека да се биде на некоја црна листа може да ви донесе поголеми шанси за добивање висока политичка позиција или подобар рејтинг на демократските избори.

Можеби толку многу вода протекло низ Вардар од времето кога требало да се преземат лустративни мерки, па сега е веќе бесмислено и да се зборува за тоа. Ај, да забораваме на таа пуста лустрација и да им ја оставиме на нашите пријатели од

Полска и од Чешка! **МОЖЕБИ НАШИОТ НЕУК НАРОД И НЕ ЗНАЕ ШТО Е ЛУСТРАЦИЈА (ВСУШНОСТ, ОКОЛУ ТОА ПОСТОЈАТ ДЕБАТИ И ВО НАУЧНИТЕ КРУГОВИ), НО ОНА ШТО И ОБИЧНИОТ ЧОВЕК ГО ЗНАЕ СЕ СОДРЖИ ВО СИНТАГМАТА ЗА "ДВА ПРСТА ОБРАЗ".** Се работи за малку пристојност и чесност кај оние на кои им го доверуваме правото да управуваат со општите работи заради заедничкото добро.

Ако, како граѓани, треба да кажеме нешто на оваа тема, тогаш предизборието е вистинскиот момент. За жал, изгледа и овој пат ја пропуштивме приликата, бидејќи кандидатските листи за локалните избори се веќе затворени. Сè додека политичарите (особено лидерите на политичките партии) остануваат самоуверени и убедени дека ќе проголтаме сè што ќе ни надробат, сè дотогаш ќе останеме заложници на нивната одамна загубена политичка етика. Ако воопшто некогаш и ја имале... Селекцијата на кандидатите за носители на функции на локално ниво се врши во централите на султанските партии, преку начелото на демократски централизам. Веќе е јасно дека нема ништо од децентрализацијата на власта, во ситуација кога партиите се високо централизираны и каде што милоста на вождот е онаа која одлучува "кој им е најблизок на граѓаните" т.е. кој ќе му биде најлојална испостава на локално ниво.

ЛУСТРАЦИЈАТА БАРА СООЧУВАЊЕ СО МИНАТОТО. НИЕ НЕ УСПЕАВМЕ ДА СЕ СООЧИМЕ СО НАШЕТО МИНАТО, НО КАКВО ЛИ МИНАТО ЌЕ ИМ ОСТАВИМЕ НА НАШИТЕ ДЕЦА? Денес многумина од оние кои нè водат во светла иднина се со багаж полн со корупција, криминални дејанија, соработка со странски и со домашни паравојски и разузнавачки служби! Лустрацијата е прочистување и просветлување на политичкото тело и душа, но ние сме заробени во една битка со надеж дека ќе видиме макар зрак светлина на крајот на тунелот. Се плашам дека тој зрак, ако воопшто го доживееме еден ден, нема ни ту оддалеку да биде доволен за креирање на демократска иднина.

Не, навистина нема зошто да се чувствуваме засрамени ако за прв пат слушаме дека постои нешто што се вика "лустрација" и што е услов за вистинска демократизација. Тоа важи за некои други земји... Но, **НИКОЈ НЕМА ДА НÈ АМНЕСТИРА ОД ОДГОВОРНОСТА И СРАМОТ АКО НЕ УСПЕЕМЕ ДА ИЗГРАДИМЕ ПОИНАКВИ КРИТЕРИУМИ ЗА ОНИЕ КОИ ПРЕТЕНДИРААТ ДА БИДАТ НАШИ ЛИДЕРИ И ДА ВРШАТ НАЈВИСОКИ ЈАВНИ ФУНКЦИИ. А ВО СИСТЕМ НА РАЗВИЕНА ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА, И ФУНКЦИИТЕ НА ЛОКАЛНО НИВО СТАНУВААТ "НАЈВИСОКИ ЈАВНИ ФУНКЦИИ". САМО ШТО ФАЈДЕ АКО ТИЕ СЕ КЛОНИРАНИ ПРЕТСТАВНИЦИ НА ЦЕНТАРОТ ВО СКОПЈЕ (ИЛИ ТЕТОВО)?**

